

Новият икономически и стратегически подход на Китай към ЕС

Вергиния Петрова, Йоанна Огнянова, Кристина Минчева и Ива Веселинова¹

Съвместен доклад, изготвен и представен на Кръглата маса „Европейската архитектура на сигурността в криза?“ (15.04.2025 г., зала „Яйцето“, СУ)

I. Въведение

В контекста на съвременните геополитически промени ролята на Китай в Европа претърпява значителна трансформация. Въпреки че преобладаващите аналитични рамки често представят Китай като нарастващ стратегически конкурент, реалността разкрива по-комплексна динамика, характеризираща се със засилено икономическо присъствие и стратегическо влияние. През последното десетилетие се наблюдава постепенна еволюция от чисто търговско партньорство към многопластова взаимозависимост, която обхваща ключови сектори като инфраструктура, енергетика и цифрови технологии. Този трансформационен процес се развива на фона на фундаментални промени в световния ред – ескалацията на войната в Украйна, напрежението около Тайванския проток и завръщането на Доналд Тръмп на президентския пост в САЩ през 2025 г. с неговата протекционистична политика. Парадоксално, въвеждането на нови търговски бариери от страна на САЩ може да стимулира още по-тясно икономическо сътрудничество между ЕС и Китай, тъй като и двете страни имат съвместен интерес да поддържат стабилни търговски потоци в условията на нарастващ глобален протекционизъм. Това взаимноизгодно партньорство обаче създава сериозни предизвикателства пред европейската стратегическа автономия, изисквайки *прецизна преоценка на баланса между икономическите ползи и рисковете за сигурността.*

¹ Студенти в магистърска програма „Международна сигурност“, Юридически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ментор на заданието: Йордан Божилов, Софийски форум за сигурност

II. Икономически подход на Китай към Европа

Китайският подход към Европа се характеризира с постепенна еволюция от чисто икономическо сътрудничество към комплексно стратегическо взаимодействие. Началните форми на това партньорство се проявяват предимно чрез инфраструктурни проекти в рамките на инициативата „Един пояс, един път“, като особено показателни са инвестициите в инфраструктурата в страни като Гърция, Сърбия, Унгария и Полша. Най-известният пример е средиземноморският транспортен възел Пирей, където китайската държавна компания COSCO придобива контролен дял през 2016 година.

С времето обхватът на китайските инвестиции се разширява, обхващайки чувствителни сектори като технологии, енергетика и транспорт. Придобиването на европейски компании, специализирани в роботика, изкуствен интелект и телекомуникации, позволява на Пекин не само да консолидира пазарното си присъствие, но и да получи *достъп до ключови технологични разработки*. Важен инструмент в тази стратегия е многостранният формат "17+1", който служи като платформа за пряко взаимодействие със страни от Централна и Източна Европа. Такъв тип механизъм, макар и формално насочен към икономическо сътрудничество, по същество създава *паралелни канали за дипломатически контакти, които допълнително усложняват координацията на общата европейска политика спрямо Китай*.

В последните години се наблюдава значителна трансформация в китайския подход към Европа, като инициативата "Един пояс, един път" (BRI) вече не се ограничава до своята първоначална инфраструктурна функция, а се превръща във всеобхватен стратегически инструмент с ясно изразени геополитически измерения. Този качествен преход се проявява в постепенното разширяване на дейностите на BRI извън традиционните транспортни и логистични проекти към стратегически сектори като дигитална инфраструктура, зелена енергетика и финансови услуги, което превръща инициативата в *комплексна платформа за икономическо и политическо влияние*.

Счита се, че Китай вижда в Европейския съюз потенциален западен "котвен пункт" в глобалната му визия за свързаност между Азия, Европа и Африка, като *този*

стратегически фокус се изразява чрез създаването на мрежа от взаимозависимости. От една страна, китайските инвестиции, особено в региони като Централна и Източна Европа, допринасят за преодоляването на инфраструктурни дефицити, а от друга – европейските финансови институции и компании предлагат ценна експертиза в управлението на големи инфраструктурни проекти, гарантирайки спазването на международните стандарти за устойчивост. Това стратегическо партньорство отваря нови възможности за двустранна търговия, които вече не се ограничават до традиционните транспортни коридори (железопътни и морски връзки), а включват и иновативни форми на сътрудничество в дигиталната икономика и трансграничните инвестиции. Европейските предприятия се възползват от достъпа до динамичния китайски потребителски пазар, докато китайските производители консолидират присъствието си в Европа. Същевременно, съвместните инициативи в рамките на BRI насърчават разширяването на сътрудничеството в области като технологични иновации и устойчиво развитие, което допълнително затвърждава ролята на инициативата като платформа за многопластово взаимодействие, обединяващо икономически, технологични и геополитически интереси.

Финансовото измерение на това сътрудничество се проявява в нарастващата институционална взаимовръзка между двете страни. Участието на европейски държави в Азиатската банка за инфраструктурни инвестиции, както и присъствието на китайски капитали в Европейската банка за възстановяване и развитие, демонстрират общата *готовност за дълбоко институционално сътрудничество*. Особено перспективна се очертава областта на устойчивото финансиране, където обединените усилия на ЕС и Китай могат да придадат нов импулс на зелените инвестиции в рамките на BRI. Процесите на взаимно отваряне на финансовите пазари създават предпоставки за качествено ново ниво на интеграция. Достъпът на европейски финансови институции до китайския пазар и обратното – на китайски банки до европейското финансово пространство, улеснява трансграничните инвестиции и създава условия за по-ефективно свързване на капиталовите пазари. Това намира израз както във възможностите за кръстосано листване и емитиране на ценни книжа, така и в разширяването на инструментите за финансиране. Важен аспект от тази финансова конвергенция е *взаимодействието между валутните системи*. Усилията за интернационализация на юана, подкрепени от европейските финансови институции,

както и стабилизиращата роля на еврото, допринасят за реструктуриране на глобалната финансова архитектура. Този процес се ускорява с постепенното отваряне на китайските капиталови пазари и създаването на нови механизми за кръстосано инвестиране.

В резултат на тези процеси, китайският подход към Европа се превръща във всеобхватен стратегически модел, който интегрира търговски, инвестиционни, технологични и финансови измерения с дългосрочни геополитически перспективи. Това поставя *Европейския съюз в уникална позиция – от една страна, като ключов партньор в реструктурирането на глобалните икономически процеси, а от друга - като важен балансър в новопоставените геоикономически реалности*. Тази двустранна динамика създава както нови възможности за сътрудничество, така и предизвикателства пред европейската стратегическа автономия.

III. Стратегическите измерения и заплахи за сигурността

Китайският икономически ангажимент в Европа носи в себе си дълбоки стратегически импликации, които поставят *сериозни дилеми пред европейската политическа кохезия*. Интензивните търговски и инвестиционни взаимоотношения създават условия за потенциално политическо влияние върху отделни държави-членки, което се проявява чрез различни механизми на натиск и дипломатически компромиси. Конкретни случаи илюстрират този проблемен модел на взаимодействие. През 2017 г. Гърция предприема безпрецедентна стъпка, блокирайки обща декларация на ЕС за нарушаването на правата на човека в Китай. Това решение, въпреки официалното оправдание за необходимост от конструктивен диалог, се разглежда като пряк резултат от мащабните китайски инвестиции в страната по време на продължителната ѝ финансова криза. Придобиването на стратегически обекти като пристанище Пирея от китайската COSCO създава икономическа зависимост, която се пренася в политическата сфера. Подобно решение от страна Гърция е остро критикувано от правозащитни организации и европейски дипломати, тъй като *подкопава единството на ЕС в отстояването на демократичните ценности и принципи*.

Сходна логика на поведение се откроява и в случая с Унгария, която последователно отслабва европейското единство по деликатни въпроси – статутът на Тайван, китайските политики в Синдзян и ситуацията в Хонконг. Под ръководството на Виктор Орбан и в рамките на стратегията „Източно отваряне“, Унгария изгражда интензивни двустранни отношения с Китай, като активно участва както в инициативата „Един пояс, един път“, така и в многостранния формат за сътрудничество със страни от Централна и Източна Европа (първоначално 16+1, а по-късно 17+1). Този стратегически избор позволява на Будапеща да привлича значителни китайски инвестиции в ключови сектори като инфраструктура, енергетика и технологии, което допринася за икономическото развитие на страната. Може да се каже, че по този начин Будапеща се превръща в своеобразен мост на китайското влияние в ЕС.

Технологичната сфера представлява друг критичен фронт, където китайски компании като Huawei изграждат стратегически зависимости. Разгръщането на 5G инфраструктурата в Европа излиза от чисто техническите рамки, превръщайки се в тест за способността на Съюза да защити технологичния си суверенитет при натиска на китайския държавен капитализъм. Този конфликт олицетворява фундаменталния сблъсък между ценностните системи: от една страна, европейският модел, основан на демократични принципи, прозрачност и права на човека; от друга - китайският авторитарен подход, който инструментализира икономическото влияние за геополитически цели. Пекин последователно използва технологичния си потенциал като оръжие - от доставките на дроне и компоненти с двойна употреба до отказа за осъждане на руската агресия в Украйна, демонстрирайки несъвместимост с международните норми.

Наред с технологичните и ценностните аспекти стои и китайската „мека сила“. Тя се изразява чрез мрежа от културни и образователни институции, които, макар и с формално академична насоченост, често служат като *канал за разпространение на официалната позиция на Пекин*. В резултат, националните икономически интереси на отделни държави-членки често влизат в противоречие с колективните европейски ценности, създавайки пукнатини в единството на Съюза.

С оглед на изложените предизвикателства ЕС се нуждае от цялостна трансформация на подхода си към Китай. На първо място, чрез прецизна преоценка на баланса между икономическото сътрудничество и стратегическата автономия. Това изисква създаването на строги защитни механизми – от засилен контрол върху чуждите инвестиции в критични сектори до ефективни инструменти за защита на чувствителни технологии. Не по-малко важна е разработката на координирани схеми за реакция срещу политическия натиск и хармонизирани стандарти за противодействие на дезинформацията. Изграждането на такава общоевропейска рамка за икономическа и технологична сигурност вече не е въпрос на избор, а на стратегическа необходимост. Само чрез консолидирана политика, която преодолява националния егоизъм и трансформира принципите в конкретни механизми, Съюзът може да превърне декларативните си амбиции в реална геополитическа сила, способна да защити както своите ценности, така и стратегическите си интереси в условията на новата системна конкуренция.

IV. Реакция на ЕС

С цел защита на своите стратегически интереси, Европейският съюз разработва *цялостна стратегия за икономическа сигурност* (Anti-Coercion Instrument), насочена към защита на критични икономически сектори и ресурси от външни рискове и уязвимости. Стратегията включва комплекс от мерки срещу неравноправни търговски практики, прекомерна зависимост от външни доставчици и стратегически насочени инвестиции, които могат потенциално да компрометират икономическия суверенитет. Особено внимание се отделя на защитата на цифровата инфраструктура от киберзаплахи и външни намеси, особено от страна на авторитарни режими (например Китай).

През 2022 г. Европейската комисия официално определя Китай като сложен партньор, комбиниращ три измерения: партньор, конкурент и системен съперник. В отговор на тази позиция се създава „Инструментът за противодействие на икономическия натиск“, чиято цел е да предпази Съюза от принуда от страна на трети държави. Така се въвежда и *политиката за „намаляване на рисковете“ (de-risking)*, която цели ограничаване на уязвимостите без нуждата от пълна икономическа дезинтеграция. Ключови елементи на този подход включват диверсификация на веригите за доставки, защита на критични

технологии и разработване на нова индустриална политика. Нещо повече, НАТО за първи път включва Китай в своята стратегическа концепция, като посочва, че китайската политика поставя предизвикателства пред „интересите, сигурността и ценностите” на Алианса. Подобен ход отразява нарастващата загриженост от стратегическото поведение на Пекин на трансатлантическо ниво. Въпреки това, прилагането на упоменатите защитни механизми се оказва сложно, особено на фона на дълбоката икономическа взаимозависимост с Китай.

През 2023 г. Китай осигурява около 90% от руския внос на чувствителни стоки, включени в списъка на Г-7 като критични за военната индустрия – ясен индикатор, че Пекин активно заобикаля западните санкции и укрепва позициите си като недеклариран геополитически съперник. Същевременно, 70% от машинните инструменти и по-голямата част от остарелите чипове, използвани от Русия за поддръжка на военната ѝ инфраструктура, също произхождат от Китай. Тези данни разкриват двойствената природа на китайската икономическа експанзия – привидно търговска, но в действителност стратегически насочена към преразпределяне на глобалната сила. Това поставя ЕС в положение, в което политиката за "de-risking" изисква не само структурни трансформации, но и по-висока степен на външнополитическа съгласуваност между държавите-членки. Както предупреждава НАТО, китайското поведение застрашава не само сигурността, но и основните ценности, стоящи в основата на евроатлантическото пространство.

V. Актуална роля на САЩ и отражението върху Европа

Завръщането на администрацията на Доналд Тръмп през 2025 г. отбелязва рязка промяна в трансформацията на международната система и създава нови предизвикателства пред отношенията на Европейския съюз и Китай. Засилването на протекционистките икономически политики на САЩ, както и подновеният стратегически натиск спрямо Пекин, поставят ЕС в деликатна позиция на геополитически и икономически баланс. От една страна, ескалацията на търговските бариери между САЩ и Китай – включително вторични ефекти върху ЕС – може да тласне Брюксел към по-интензивен диалог и икономическо сближаване с Пекин. Особено вероятно е *сближаване в сектори от общ интерес* – инфраструктура, зелени и цифрови технологии, автомобилпроизводство, аграрни и промишлени доставки. От друга страна, *дълбоките структурни различия в*

политическите системи, проблемите, свързани с човешките права, както и нарастващото безпокойство относно китайското стратегическо присъствие в ключови сектори на европейската икономика, възпрепятстват пълната институционализация на едно дългосрочно партньорство. В същото време, вътрешните разделения в ЕС – в частност между Източна и Западна Европа по отношение на политическото и икономическо ангажиране с Китай – затрудняват изграждането на единна и последователна политика спрямо Пекин.

В този контекст изгледите за изграждане на пълноценно стратегическо партньорство между ЕС и Китай остават ограничени и зависими от редица условия. Въпреки задълбочаващото се икономическо взаимодействие между ЕС и Китай – особено на фона на нарастващата икономическа война и споделяния интерес към стабилност на международните пазари — липсата на общи ценности и наличието на геополитически напрежения възпрепятстват изграждането на дългосрочно политическо партньорство. Възможно е да се очертае *модел на „селективно партньорство“*, при който ЕС и Китай ще си сътрудничат в строго определени сфери от взаимен интерес, като същевременно запазят дистанция по ключови стратегически въпроси. Анализът показва, че промените в американската външна политика под ръководството на Тръмп ускоряват определени форми на прагматическо сближаване между ЕС и Китай, но не водят до преодоляване на дълбоко вкоренените различия, които пречат на изграждането на стабилно стратегическо партньорство.

VI. Заключение

Трансформацията на Китай от периферен икономически партньор до централен геополитически актьор в Европа представлява фундаментална промяна в стратегическия ландшафт на региона. Всеобхватният китайски подход, интегриращ капиталови инвестиции, технологична хегемония и политическо влияние, преконфигурира традиционните силови отношения и поставя под въпрос ключови аспекти на европейската сигурност, институционална устойчивост и политическа кохезия.

Протекционистичните мерки, иницирани от администрацията на Тръмп, демонстрират сложната диалектика на съвременните търговски войни. Иронията се състои

в това, че опитите за коригиране на търговските дисбаланси чрез мита върху китайски стоки всъщност катализират още по-агресивна експанзионистична политика от страна на Пекин. Този парадокс се корени в структурните характеристики на китайския икономически модел, чиято устойчивост е обусловена от поддържане на високи нива на експортна активност и постоянна интеграция в глобалните производствени вериги.

В отговор на описаните предизвикателства, Европейският съюз се налага да разработи комплексен стратегически отговор, който трябва да балансира между няколко измерения. На първо място, **икономическата устойчивост** изисква системна диверсификация на веригите за доставки и намаляване на критичните зависимости. Второ, **дигиталната сигурност** предполага както защита на критични инфраструктури, така и развитие на автохтонни технологични капацитети. Трето, **стратегическата автономия** изисква укрепване на институционалните механизми за координация и разработване на обща визия за взаимодействие срещу трети страни. Липсата на единна европейска позиция и фрагментираните национални подходи създават пропуски, от които трети страни могат да се възползват. Следователно, бъдещата европейска политика трябва да интегрира икономическите, технологичните и политическите измерения в една кохерентна рамка, способна да гарантира както конкурентоспособност, така и стратегическа автономия.

В крайна сметка, бъдещето на отношенията между ЕС и Китай ще се определя не само от икономическата логика, но и от способността на Съюза да отстоява своите демократични ценности, да поддържа технологичната си независимост и да формулира ясна геополитическа визия в условията на все по-многополюсен и конкурентен международен ред. Предизвикателството пред Европа е фундаментално - да премине от реактивна позиция към проактивна стратегия, която умело съчетава принципност с прагматизъм. Успехът в тази трансформация ще определи дали Европейският съюз ще съумее да запази ролята си на ключов актьор в световната политика, или ще се превърне в арена за съперничеството между великите сили.

Источници:

- García-Herrero A., K.C. Kwok, L. Xiangdong, T. Summers, Z. Yansheng. *EU–China Economic Relations to 2025 Building a Common Future*. [PDF]. September 2017. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-09-13-eu-china-economic-relations-2025-garcia-herrero-kwok-liu-summers-zhang-final.pdf>
- Atlantic Council. *Donald Trump just won the presidency. Our experts answer the big questions about what that means for America's role in the world*. New Atlanticist. [online]. June 28, 2024. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/donald-trump-just-won-the-presidency-our-experts-answer-the-big-questions-about-what-that-means-for-americas-role-in-the-world/>
- China Briefing Team. *EU-China Relations After the 2024 European Elections: A Timeline*. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.china-briefing.com/news/eu-china-relations-after-the-2024-european-elections-a-timeline/>
- Council of the European Union. *Foreign Affairs Council (Trade)*. Council of the European Union. April 7, 2025 [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2025/04/07/>
- European Commission. *Green transition and Smart Specialisation in the Western Balkans*. October 11, 2023 [viewed 12 April 2025]. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6804
- Ciurtin, H. *The “16+1” Becomes the “17+1”: Greece Joins China's Dwindling Cooperation Framework in Central and Eastern Europe*. [online]. May 29, 2019. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://jamestown.org/program/the-161-becomes-the-171-greece-joins-chinas-dwindling-cooperation-framework-in-central-and-eastern-europe/>
- Greillinger, G. *China's growing foothold in Hungary*. The Diplomat. [online]. February 9, 2023. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://thediplomat.com/2023/02/chinas-growing-foothold-in-hungary/>
- Goldkorn, J. *Greece vetoes EU statement on human rights in China – China's latest top news*. [online]. June 19, 2017. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://thechinaproject.com/2017/06/19/greece-vetoes-eu-statement-human-rights-china-chinas-latest-top-news/>
- Fix, L., Liu, Z. Z. *Europeans Need to Trump-Proof China Policy*. Foreign Policy. [online]. May 14, 2024. [viewed 12 April 2025]. Available from: <https://foreignpolicy.com/2024/05/14/europe-china-policy-trump-united-states-economics-russia/>